

Ljusdals kommun
kommun@ljusdal.se

Rektorn vid Färila skola
Elisabeth Fransson
elisabeth.fransson@skola.ljusdal.se

Beslut för förskoleklass och grundskola

efter tillsyn av Färila skola
i Ljusdals kommun

Tillsyn i Färila skola

Skolinspektionen genomför tillsyn i Ljusdals kommun under april till september 2014. Vid tillsynen besöker Skolinspektionen samtliga skolenheter i kommunen.

Färila skola besöktes av Skolinspektionen den 14 och 15 maj 2014.

Fakta om skolenheten

Färila skola är en skolenhet med förskoleklass, fritidshem och årskurserna 1-9. Skolan är belägen i samhället Färila i Ljusdals kommun. Vid skolan finns enligt uppgifter från rektorn 42 elever i förskoleklass och 289 elever i grundskolans årskurser 1-9. Skolenheten leds av en rektor. Fritidshem och förskola beskrivs i separata beslut avseende hela kommunens ansvarstagande för dessa verksamheter.

Kunskapsresultat

Årskurs 3

Skolverkets nationella statistik (SIRIS) för de nationella ämnesproven i matematik läsåret 2012/2013 visar att andelen elever som nådde kravnivån i de sju delproven varierade mellan 37 och 100 procent. Lägst resultat uppnåddes i delprovet "Problemlösning", där resultatet är sämre än i riket där motsvarande resultat var 81 procent. Vidare visar Skolverkets nationella statistik att andelen elever som nådde kravnivån i de åtta delproven i de nationella ämnesproven i svenska varierade mellan 83 och 97 procent läsåret 2012/2013. Lägst resultat uppnåddes i delprovet "Skrivuppgift berättande text".

Av skolans egen sammanställning av kunskapsresultaten för läsåret 2012/2013 framgår att 79 procent av eleverna bedömdes uppnå kunskapsresultaten i matematik och 86 procent av eleverna bedömdes uppnå kunskapskraven i svenska i slutet av årskurs 3. I de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena nådde 82 procent av eleverna kunskapskraven.

Årskurs 6

Skolverkets statistik för 2013 visar att andelen elever som nått lägst betyget E i samtliga ämnen utom engelska i årskurs 6 var nästintill 100 procent, vilket är i nivå med riket. I engelska nådde 81 procent lägst betyget E vilket är lägre än i riket där motsvarande resultat var 92 procent. Den genomsnittliga betygspoängen för varje ämne var högst i ämnena bild (13) samt idrott och hälsa (13).

Den genomsnittliga betygspoängen var som lägst i samhällskunskap (9) och svenska (10). I alla ämnen är betygspoängen för skolans elever lägre än genomsnittet i riket.

Årskurs 9

Enligt Skolverkets statistik var det genomsnittliga meritvärdet 214 poäng läsåret 2012/13, jämfört med 213 poäng för riket som helhet. De senaste fem åren har meritvärdet i årskurs 9 i Färila skola varierat. Den lägsta noteringen är 200 poäng (år 2008/2009) och som högst hade skolan ett genomsnittligt meritvärde på 231 poäng (2010/2011). Under de fem senaste åren har pojkarnas meritvärden varit konstant lägre än flickornas.

Andelen elever som uppnådde kunskapskraven för lägst betyget E i alla ämnen läsåret 2012/2013 var 91 procent. Motsvarande resultat för riket samma år var 77 procent. Under de fem senaste åren har andelen elever som uppnått kunskapskraven i samtliga ämnen varierat från som högst 91 procent och som lägst 79 procent.

Andelen elever som läsåret 2012/2013 var behöriga till gymnasieskolans högskoleförberedande- och yrkesprogram var nästintill 100 procent. Motsvarande siffror för riket var 87 respektive 88 procent. Av Skolverkets statistik för Färila skola saknas data för behörigheten till nationella program de senaste fem åren.

Helhetsbedömning

Tillsynen av Färila skola visar en verksamhet där rektorn är en tydlig pedagogisk ledare och tar ett övergripande ansvar för verksamheten. Lärarna är engagerade och ser till att eleverna får prova olika arbetssätt och att arbetsformer och undervisningen i olika ämnesområden samordnas. Det finns ett nära samarbete mellan skola och fritidshem.

Av nationell statistik framkommer dock att skillnaderna mellan pojkars och flickors resultat i Färila skola är markanta. Vårterminen 2013 fick till exempel flickorna i årskurs 9 i genomsnitt 46 poäng högre meritvärde än pojkarna. Sett till de sista fem årens resultat är detta en ihållande trend. Tillsynen visar också att flickor och pojkar ibland behandlas olika av personalen och att det varierar i vilken grad personalen stärker elevernas vilja att lära och deras tillit till den egna förmågan. Det är viktigt att skolan, mot bakgrund bland annat av de skillnader som framkommer mellan flickors och pojkars resultat, förbättrar sitt arbete med att stärka elevernas vilja att lära och säkerställer att undervisningen är stimulerande för alla elever.

Skolinspektionen bedömer att alla elever inte känner sig trygga i skolmiljön. Bland annat uppger eleverna i Färila skola att det ibland förekommer fysiska kränkningar samt ett grovt språkbruk, särskilt bland de yngre eleverna. Skolan behöver därför arbeta vidare med att stärka det målinriktade och förebyggande arbetet mot kränkande behandling. Därutöver behöver skolan också skapa tydliga rutiner för att upplevda kränkningar anmäls till rektorn.

Av tillsynen framgår vidare att skolans elever i de äldre årskurserna kan välja att enbart läsa antingen textil- eller trä och metallslöjd, vilket är en brist.

I Färila skola finns tydliga rutiner för att kartlägga elevernas behov av särskilt stöd. Elevhälsan medverkar i utredningar om elevers stödbehov och åtgärdsprogram utarbetas. Alla de åtgärdsprogram som Skolinspektionen tagit del av uppfyller dock inte författningarnas krav. Bland annat behöver elevernas behov tydliggöras. Tillsynen visar också att det finns elever på skolan som är i behov av särskilt stöd i form av studiehandledning på modersmålet för att komma vidare i sin utveckling. Skolan tillhandahåller dock inte studiehandledning på modersmålet till alla de elever som behöver det. Detta behöver snarast åtgärdas för att kraven i skollagen ska vara uppfyllda.

Mot denna bakgrund fattar Skolinspektionen följande beslut.

Skolinspektionens ingripande

Föreläggande

Skolinspektionen förelägger enligt 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Ljusdals kommun att vidta nedanstående åtgärder för att avhjälpa påtalade brister. De vidtagna åtgärderna ska senast den **19 september 2014** redovisas för Skolinspektionen.

Undervisning och lärande

Bedömning

Ljusdals kommun måste vidta följande åtgärder för att förbättra arbetet inom bedömningsområdet Undervisning och lärande.

- Se till att undervisningen i slöjd utgår från och omfattar centralt innehåll i kursplanen.
- Se till att personalen stärker elevernas vilja att lära och deras tillit till den egna förmågan.

Motivering

Undervisningen utgår från målen i kursplanen

För utbildningen i grundskolan gäller en läroplan som utgår från bestämmelserna i skollagen. Läroplanen innehåller även kursplaner för grundskolan. Kursplanerna innehåller respektive ämnes syfte och centrala innehåll. Det centrala innehållet anger vad undervisningen i ämnet ska behandla för respektive årskurser.

Tillsynen av Färila skola visar att det finns brister när det gäller att behandla centralt innehåll i ämnet slöjd för de högre årskurserna. Av intervjuer med elever framkommer att eleverna i årskurs 7-9 får välja om de vill ha textil- eller trä- och metallslöjd vilket innebär att en elev kan ha haft enbart textilslöjd eller enbart trä- och metallslöjd under årskurserna 7-9. I det centrala innehållet i slöjd för årskurs 7-9 framgår exempelvis att "Metall, textil och trä, deras kombinationsmöjligheter med varandra och med andra material, till exempel nyproducerade och återanvända material." Elevernas valfrihet medför därmed att utbildningen i ämnet inte utgår från och omfattar centralt innehåll i kursplanen för ämnet slöjd. Rektorn bekräftar i intervju att eleverna kan välja och avser att vidta åtgärder till höstterminen 2014.

Lärarna stärker elevernas vilja att lära och deras tillit till den egna förmågan

Av läroplanen framgår att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov och att lärarna har ett utpekat ansvar för att hänsyn tas till den enskilda individens förutsättningar. Även skollagen betonar att hänsyn ska tas till barns och elevers olika behov. Av läroplanen framgår vidare att skolans

lärare ska arbeta för att stärka elevernas vilja att lära och deras tillit till den egna förmågan.

Av utredningen framkommer att personalen i Färila skola inte alltid stärker elevernas vilja att lära och deras tillit till den egna förmågan. Det finns på Färila skola en tydlig skillnad mellan flickors och pojkars kunskapsresultat. Flickornas genomsnittliga meritpoäng för årskurs 9 år 2013 är till exempel 236 medan pojkarna samma år har ett genomsnittligt meritvärde på 191. Sett till de sista fem årens resultat är detta en ihållande trend. Vidare framkommer i Skolinspektionens intervjuer med elever i årskurs 3, 6 och 9 att flickor och pojkar inte behandlas lika av personalen. Samstämmiga uppgifter från eleverna oavsett kön eller årskurs är att pojkar får skulden för många fler saker än flickor. Eleverna uppger att när pojkar berättar saker blir de inte trodda på, om en pojke använder en mobiltelefon på skoltid blir den omhändertagen men om en flicka gör likadant blir hon enbart tillsagd. Eleverna berättar vidare att lärarna kan säga "Ser ni inte vad tjejerna är duktiga".

I Skolinspektionens intervjuer med lärarna uttrycker sig flera lärare svepande om pojkarna och flickorna i skolan, till exempel att pojkarna är mycket stökigare och att flickor gör mer saker i smyg. En lärare berättar att hon har gjort en undersökning som visade att hon oftare sa till pojkarna men att de verkligen gjorde mer saker också. Även elevhälsan har fått höra i kartläggnings- och hälsofarörelse med eleverna att eleverna upplever att pojkar och flickor behandlas olika. Dessa uppgifter har dock enligt de intervjuade inte föranlett några systematiska åtgärder för att komma tillrätta med den situation eleverna beskriver.

Skillnaden i kunskapsresultaten mellan könen och att personalen ibland har ett ojämnt förhållningssätt till pojkar och flickor har uppmärksamats av skolan men enligt Skolinspektionens bedömning inte i tillräcklig omfattning analyserats utifrån skolans verksamhet. Både rektor, elevhälsa och lärare hänvisar istället i första hand till omständigheter utanför skolan. Rektor, lärare och elevhälsa konstaterar till exempel vid intervjuer att problemet framför allt ligger i en låg studiemotivation hos i första hand pojkarna. Vissa lärare berättar att de tycker att pojkar har ett enklare språk än flickor. Vid intervju med elevhälsan framkommer att könsskillnaderna inte heller på något systematiskt sätt uppmärksammas eller diskuteras på elevhälsamötena. Lärarna har visserligen diskuterat skillnaderna i arbetslaget, men rektor, lärarna och elevhälsan har där efter endast vidtagit begränsade åtgärder, som till exempel motiverande samtal. Dessa åtgärder återspeglas inte enligt Skolinspektionens bedömning i faktiska förändringar för eleverna. Skolinspektionen vill i detta sammanhang också betona att betydande skillnader i resultat mellan flickor och pojkar, samt behovet av en djupare analys av dessa skillnader, konstaterades redan i Skolinspektionens förra tillsynsbeslut för Färila skola den 3 mars 2010.

Rektorn uppger i intervjun att det är ett problem med bristande studiemotivation hos framför allt pojkar. Hon har påbörjat ett arbete för att medvetandegöra eleverna om vikten av studier samt uppger att det i skolan finns en medvetenhet om skillnaderna mellan flickors och pojkars olika kunskapsresultat. Rektorn bekräftar dock vid intervju att det inte är en fråga som man har arbetat aktivt med, förutom motiverande samtal för både pojkar och för flickor.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det finns brister i undervisning och lärande och Ljusdals kommun föreläggs att avhjälpa bristerna.

Författning

1 kap. 4 och 11 §§ skollagen, Lgr 11, 2 Kunskaper, riktlinjer

Trygghet och studiero

Bedömning

Ljusdals kommun måste vidta följande åtgärder för att förbättra arbetet inom bedömningsområdet Trygghet och studiero.

- Se till att skolan genomför åtgärder för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling.
- Se till att personal som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling anmäler detta till rektorn.

Motivering

Förebygga och förhindra kränkande behandling

I skollagen anges att huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. I huvudmannens övergripande skyldighet att motverka kränkande behandling ingår att se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling. Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att eleverna tillförsäkras trygghet och studiero.

Skolinspektionens tillsyn visar att Färila skola brister i att förhindra kränkningar och att eleverna därmed inte tillförsäkras tillräcklig trygghet i skolan. I Skolinspektionens intervjuer med elever i årskurs 3, 6 och 9 framkommer samstämmiga uppgifter om att det förekommer kränkningar och att det ofta är de yngre eleverna i skolan som kränker både genom glåpord och även genom handgemen. Vidare uppger elever, lärare och elevhälsan i intervjuer att det i skolan ibland används ett kränkande och grovt språkbruk, med bland annat svordomar samt verbala kränkningar med rasistiska och homofobiska inslag. Exempel på vad elever säger i intervjuerna är att "elever är dumma mot varandra", att

”saker sägs på skämt, men man tar det som en kränkning” och ”de yngre eleverna säger mycket fula ord och det kan vara lite bråkigt i skolan”. Resultat från Skolinspektionens egna enkäter till eleverna i Färila skola visar att trygghet har fått ett resultat långt under genomsnittet för samtliga medverkande skolenheter i riket. På påståendet ”I min skola finns det elever som jag är rädd för” svarar till exempel nästan hälften av eleverna i årskurs 5 att det stämmer helt och hållet eller att det stämmer ganska bra.

Vidare framkommer i intervjuer med elever att det förekommer handgemäng, som elever och personal benämner som ”skojbråk”. Enligt elever upplevs skojbråk ibland som kränkande. Elevhälsan har tagit upp med lärarna att skojbråk ibland går över till slagsmål och rektorn har tagit upp skojbråk på föräldramöten.

Rektor, lärarna och representanter från elevhälsan bekräftar att det i två klasser varit problem med otrygghet och att skolans personal inklusive elevhälsan har arbetat mycket med dessa klasser vad gäller trygghetsfrågor och likabehandling. Rektorn, lärarna och företrädare för elevhälsan uppger dock att kränkningar fortfarande är ett problem.

Rutiner för att anmäla kränkande behandling

Enligt skollagen är lärare och annan personal skyldig att anmäla till rektorn om de får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten.

Tillsynen visar att lärare och annan personal inte alltid anmäler till rektorn om de får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling. I intervjuer med elever, lärare och rektorn framkommer att eleverna kan vända sig till och har förtroende för lärare, elevhälsa och rektorn om de upplever sig kränkta. Vid intervjuer med samtliga elever framkommer dock uppgifter om förekomsten av kränkningar på skolan. Eleverna berättar vidare att det varierar om de berättar när de upplever sig kränkta.

Rektor, som är med i likabehandlingsgruppen, beskriver i både sin verksamhetsredogörelse till Skolinspektionen och i intervju med Skolinspektionen att arbetet med att motverka kränkande behandling är ett utvecklingsområde på skolan. Likabehandlingsgruppen har uppmärksammat att antalet ärenden har minskat och på grund av minskningen har skolans personal också diskuterat vad en kränkning är, för att få en samsyn. Rektorn bedömer att anmälningarna har minskat för att skolan har fått bukt med kränkningar, men att personalen har försökt lösa mycket själv och därmed inte anmält till rektorn. Rektorn berättar vidare vid intervju att hon har sagt till personalen att de ska anmäla ärenden till likabehandlingsgruppen.

Av intervjun med elevhälsan framkommer att arbetet och ärendehanteringens inom likabehandlingsgruppen fungerar väl men att alla kränkningar inte kommer till deras kännedom. Vid samtal med lärare framkommer att de känner till att det förekommer ett grovt språk och verbala kränkningar bland eleverna och att de alltid säger till eleverna när de hör och ser kränkningar. Däremot berättar lärarna att det enbart är kränkningar av allvarigare art som anmäls till likabehandlingsgruppen och de anser inte att det är görbart att anmäla allt som de hör. Sammantaget innebär detta enligt Skolinspektionens bedömning att rektorn inte får kännedom om alla kränkningar och att rektorn därmed inte får en samlad bild av verksamheten för att kunna sätta in de förebyggande insatser som behövs.

Rektorn uppger vid faktagranskningen att hon anser att kränkningar anmäls till rektorn i korrekt utsträckning. Mot bakgrund av de uppgifter som framkommer i verksamhetsredogörelsen samt flertalet intervjuer vid Skolinspektionens besök i skolan, kvarstår dock myndighetens bedömning att detta är ett bristområde i skolan.

Sammanfattningsvis visar utredningen att det finns brister i skolans arbete med trygghet och studiero. Verksamheten uppfyller därmed inte författningarnas krav och Ljusdals kommun föreläggs att åtgärda bristen.

Författning

5 kap. 3 §, 6 kap. 6,7 och 10 §§ skollagen

Särskilt stöd

Bedömning

Ljusdals kommun måste vidta följande åtgärder för att förbättra arbetet inom bedömningsområdet Särskilt stöd.

- Se till att skolan ger studiehandledning på modersmålet till elever som har behov av det.
- Se till att rektorn fattar beslut om anpassad studiegång som ser till att vårdnadshavare får information om hur beslutet kan överklagas, vilken bedömning av elevens kunskaper som beslutet grundas på och vilka ämnen som tas bort ur elevens utbildning.
- Se till att det framgår av åtgärdsprogrammen hur åtgärderna är kopplade till elevens behov.

Motivering*Studiehandledning på modersmålet*

I skollagen anges att om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, så ska detta anmälas till rektorn. Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd ska han eller hon ges sådant stöd.

Enligt skolförordningen ska en elev få studiehandledning på sitt modersmål om eleven behöver det. Studiehandledning på modersmål är en form av särskilt stöd.

Tillsynen av Färila skola visar att det finns brister vad gäller särskilt stöd i form av studiehandledning på modersmålet. Vid Färila skola finns det elever som är i behov av studiehandledning på modersmålet. Rektor uppger att det inte erbjuds studiehandledning förutom i engelska, då det saknas resurser för det. Skolinspektionen vill poängtera att huvudmannen är skyldig att tillgodose att de elever som är i behov av studiehandledning på modersmål också får det.

Anpassad studiegång

Av skollagen framgår att om det särskilda stödet för en elev inte i rimlig grad kan anpassas efter elevens behov och förutsättningar, får avvikelser från den timplan samt de ämnen och mål som annars gäller för utbildningen (anpassad studiegång) även göras. Rektorn ansvarar för att en elev med anpassad studiegång får en utbildning som så långt det är möjligt är likvärdig med övrig utbildning i den aktuella skolformen.

Skolinspektionen har tagit del av beslut avseende anpassad studiegång. Av beslut framgår att "X går korta dagar och slutar 13.00 istället för 14.30". Det framgår inte under hur lång tid eleven ska ha anpassad studiegång, vilka ämnen som tagits bort från elevens utbildning eller hur många timmar som ingår i de ämnen eleven läser. I beslutet saknas också överklagandehänvisning.

Skolinspektionen vill framhålla att ett beslut om anpassad studiegång kan innebära att eleven lämnar grundskolan utan fullständig utbildning. Det är därför viktigt att det i beslutet framgår vilka ämnen som har tagits bort från elevens utbildning.

Åtgärdsprogram

Ett åtgärdsprogram ska enligt skollagen utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av programmet ska det framgå vilka behoven är och hur de ska tillgodoses.

Skolinspektionen har tagit del av ett antal åtgärdsprogram från Färila skola som utarbetats under 2013 och 2014. I vissa av dessa anges bland annat elevens behov, mål som eleven förväntas uppnå och de åtgärder som skolan vidtagit eller avser vidta. I andra åtgärdsprogram är det svårt att se hur åtgärderna är kopplade till läroplanens kunskapskrav, till elevens behov och till de mål som har satts upp. Vissa åtgärdsprogram saknar tydliga beskrivningar av vilka åtgärder skolan ska vidta för att ge eleven stöd för att nå målen i de specifika ämnena. I några fall saknar beslut om elevs placering i särskild undervisningsgrupp överklagandehänvisning.

Sammanfattningsvis gör Skolinspektionen bedömningen att det finns brister inom skolans arbete med särskilt stöd. Verksamheten uppfyller därmed inte författningarnas krav och Ljusdals kommun föreläggs att åtgärda bristerna.

Författning

3 kap. 8, 9 och 12 §§ skollagen

5 kap. 4 § skolförordningen

På Skolinspektionens vägnar

Ylva Johnsson
Beslutsfattare

Isabel Wiberg
Föredragande

Bilaga:

Bilaga 1 Allmänt om tillsynen

Allmänt om tillsynen

Skolinspektionen genomför regelbundet tillsyn i alla verksamheter och hos alla huvudmän. Tillsynen fokuserar på faktorer som har betydelse för en god lärandemiljö och för elevers möjligheter att nå målen för verksamheten. Tillsynen inriktas mot tre huvudområden: Elevernas utveckling mot målen, ledning och utveckling av utbildningen samt enskild elevs rätt. För enskilda huvudmän granskas även huvudmannaskap och godkännande.

Tillsynen av förskola, fritidshem och vuxenutbildning i en kommun är inriktad på hur kommunen tar sitt ansvar för verksamheten. I de fall fritidshem finns vid fristående skolor ingår de i tillsynen av skolenheten. Förskolor som drivs av enskilda huvudmän har fått sitt tillstånd av kommunen och det är därmed kommunen som har ansvaret för tillsyn av dessa.

Alla skolenheter besöks vid tillsynen. Vid den tredjedel av skolorna där Skolinspektionen bedömer att det är lägre risk för problem och brister granskas färre delområden och besöken görs under en halv dag. Övriga skolenheter granskas inom samtliga bedömningspunkter och under flera dagar.

Tillsynen grundar sig på dokument som exempelvis plan mot kränkande behandling, kunskapsresultat och annan information från Skolverkets nationella uppföljningssystem, besök i skolenheter och intervjuer. Oavsett tillsynsform ger Skolinspektionens granskning inte någon heltäckande bild av verksamheten utan ska ses som en bild vid det aktuella granskningstillfället inom de områden som ingår i tillsynen.

Efter tillsynen redovisas Skolinspektionens bedömningar i ett beslut. Redovisningen görs i form av avvikelserapportering vilket innebär att det endast är de bedömningspunkter där det förekommer brister som beskrivs i beslutet. För kommuner bedöms även ansvarstagandet som helhet för den utbildning kommunen bedriver. Innan ett beslut fastställs ges alltid huvudmännen möjlighet att ta del av och lämna synpunkter på sakuppgifter i besluten.

I de fall Skolinspektionen funnit brister har huvudmannen ansvar för att komma tillrätta med bristerna. Huvudmannen ska också redovisa de åtgärder som har vidtagits i för att åtgärda bristerna. För att följa upp huvudmännens arbete kan flera besök eller andra kontakter bli aktuella då Skolinspektionen också vill se effekter av de åtgärder som vidtas.

Mera information om den regelbundna tillsynen finns på Skolinspektionens webbplats www.skolinspektionen.se under fliken Inspektion.